

**МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ
ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА
В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

**ХАРЕНКО А.О., К.Е.Н., ДОЦЕНТ, БУРАЯЙ О.А., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА**

Проаналізовано стан та економічну ефективність виробництва м'яса свиней у сільськогосподарських підприємствах, досліджено залежність її рівня від ступеня концентрації поголів'я, визначено потенціал об'ємів виробництва продукції на регіональному рівні.

The article is devoted to the problem of the state and economic efficiency of pork production in agricultural enterprises. The dependence of its level upon the degree of livestock concentration has been examined, the potential of production capacity at regional level has been defined.

Постановка проблеми. В Україні свинарство було і залишається пріоритетною національною галуззю сільськогосподарського виробництва. Проте через економічну кризу в минулому високорозвинена галузь катастрофічно занепадає. Поголів'я свиней зменшилось майже удвічі, а виробництво свинини – утричі. Деякі господарства, особливо великі свинокмплекси, припинили виробництво продукції, а новостворені - практично не займаються виробництвом товарної свинини. Тривала депресія виробництва і негативна кон'юнктура, що складалася на ринку свинини, вимагають негайного впровадження науково обґрунтованих заходів стосовно розв'язання існуючих проблем. Разом з тим подальший розвиток галузі тісно пов'язаний з адаптацією реформованих сільськогосподарських підприємств до ринкового середовища, комплексним вирішенням проблем розвитку виробництва, підвищенням його конкурентоспроможності та удосконаленням інфраструктури та механізмів функціонування регіональних ринків продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми економічної ефективності сільськогосподарського виробництва висвітлені у працях вітчизняних вчених-економістів В.Г. Андрійчука, І.М. Бойчика, В. С. Дієсперова, М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, Б.Й. Пасхавера, П.Т. Саблука, Д.К. Семенди, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших вчених. Особливості

ефективності виробництва свинини досліджували Т.В. Алексійчук, П. Березівський, О.А. Богущкий, В.І. Герасимов, Л.В. Клименко, С.М. Прилішко, В.П. Рибалко, І.О. Скибенко, В.С. Топіха, О.І. Христенко, О.М. Царенко, П.В. Щепіенко та ін. [1-5].

Проте, незважаючи на вагомість їхніх розробок, галузь свинарства знаходиться в кризі, надто мало практичних розробок щодо її розвитку і ефективного функціонування в сучасних умовах на регіональному рівні, а також відсутність дієвої державної політики регулювання ринку даної продукції.

Формування цілей статі. Метою дослідження є аналіз існуючого стану галузі свинарства в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області та визначення потенціалу її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи таку проблему як ефективність виробництва м'яса свиней з позицій загальноприйнятих показників зазначимо, що її рівень, як і іншої продукції сільського господарства, залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів, що діють на сучасному ринку продовольства. Раціональний рівень організації виробництва в свинарстві є першоосновою одержання високої результативності господарювання навіть при інших несприятливих умовах, і навпаки. Макроекономічні чинники протягом останніх 5 років сприяли розвитку виробництва у сільськогосподарських підприємств, внаслідок чого результати їх господарської діяльності в галузі свинарства були позитивними, що підтверджується показниками поданими в таблиці 1.

Таблиця 1

**Економічна ефективність виробництва м'яса свиней
в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області**

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Поголів'я, гол.	113719	142498	152768	140416	171353
Валове виробництво, ц	111299	148401	180379	191613	214425
Середньодобовий приріст, г	268	285	323	374	343
Реалізація, ц	89898	129192	176760	178416	187939
Повна собівартість, тис. грн.	69834,6	96647,2	149219,5	207184,8	231904,2
Виручка від реалізації, тис. грн.	78487,0	89566,6	109418,9	211213,6	255793,8
Припадає свиней на 100 га ріллі, од.	16,0	20,0	19,6	16,7	20,8

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Вироблено м'яса свиней на 100 га ріллі, ц	15,71	20,83	23,17	22,76	25,99
Рівень товарності, %	80,8	87,0	98,0	93,1	87,6
Повна собівартість 1 ц, грн.	776,82	748,09	844,19	1161,25	1233,93
Ціна реалізації 1 ц, грн.	873,07	693,28	619,03	1183,83	1361,05
Прибуток на 1 ц, грн.	96,25	-54,81	-225,16	22,58	127,12
Рівень рентабельності, %	12,4	-7,3	-26,7	1,9	10,3
Кількість підприємств, що займалися виробництвом продукції, од. – всього	277	241	234	229	211
в т.ч. одержали збиток	173	178	196	120	107

Так, протягом досліджуваного періоду спостерігалася тенденція до зростання поголів'я худоби (на 50,7 %) при одночасному підвищенні її продуктивності (на 28 %). Це в свою чергу призвело до зростання валового виробництва м'яса свиней протягом 2005-2009 рр. на 92,6 %. Зріс також і рівень товарності продукції на 6,8 п., а максимального рівня даний показник досягнув у 2007 році – 98 %. Має стійку тенденцію до зростання і щільність поголів'я на 100 га ріллі – з 16,0 гол. у 2005 р. до 20,8 гол. у 2009 р., що сприяло росту рівня виробництва продукції, в розрахунку на зазначену площу, на 65,4 %. В цілому ефективність галузі свинарства в сільськогосподарських підприємствах регіону протягом 2006-2009 рр. зростала з 7,3 % до 10,3 %. Це свідчить про те, що хоч собівартість продукції і зросла, протягом зазначеного періоду на 58,8 %, рівень цін піднімався швидшими темпами, проте він ще не досяг свого справедливого рівня, про що свідчить зменшення кількості господарюючих суб'єктів у даній галузі на 24 %. Все це зайвий раз підтверджує нагальну потребу застосування державного регулювання закупівельних цін на сільськогосподарську сировину і, насамперед, продукцію галузей тваринництва, з тим, щоб досягти максимального наближення окупності витрат з розрахунку на одиницю продукції в господарствах різних форм власності. Це дасть можливість домогтись більш швидкого економічного розвитку господарств різних зон, забезпечити однакові умови для вирішення соціальних проблем на селі.

З метою визначення впливу концентрації поголів'я свиней на показники виробництва та збуту продукції нами здійснено

групування сільськогосподарських підприємств Черкаської області (межі груп, кількість та питому вагу підприємств відносно них подано в табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл сільськогосподарських підприємств у залежності від поголів'я свиней у Черкаській області, од.

Групи підприємств за поголів'ям свиней, гол.	2005 р.		2007 р.		2009 р.	
	од.	%	од.	%	од.	%
до 100	104	37,5	47	20,3	52	24,6
101-200	61	22,0	41	17,5	34	16,1
201-300	28	10,1	31	13,2	26	12,3
301-400	21	7,6	20	8,5	17	8,0
401-500	13	5,0	21	8,9	13	6,2
501-750	17	6,1	26	11,1	24	11,4
751-1000	17	6,1	12	5,1	13	6,2
1001-2000	9	3,2	25	10,7	19	9,0
2001-3000	4	1,4	6	2,6	4	1,9
понад 3001	3	1,0	5	2,1	9	4,3
Всього	277	100	234	100	211	100

Так, протягом досліджуваного періоду збільшувалась частка господарств із поголів'ям понад 3000 голів – з 1,0 % до 4,3 %, чому сприяло зростання кількості підприємств даної групи при одночасному зменшенні їх загальної кількості щодо даного виду діяльності. Так, до таких господарств у 2005 році входили СТОВ «Агрофірма «Маяк» та ВАТ «Русь» Золотоніського району і ТОВ «Черкаська м'ясна компанія» Черкаського району. Станом на 2009 рік до них приєдналися ТОВ СП «Золотоніський» і ТОВ «Золотоніський бекон» Золотоніського району, СТОВ «Іліч-агро Умань» Уманського р-ну, СТОВ «Чигиринська аграрна компанія» Чигиринського р-ну, ТОВ «Продсільпром» Драбівського р-ну, НВФ «Урожай» Корсунь-Шевченківського р-ну. Частка підприємств даної групи в загальному поголів'ї свиней у сільськогосподарських підприємствах області протягом досліджуваного періоду зросла до 40%.

Як свідчать дані таблиці 3, підвищення обсягів виробництва м'яса свиней пов'язане із зростанням щільності поголів'я на 1 га ріллі. За такої тенденції складаються сприятливі умови для досягнення найбільш раціональних розмірів ферм, збільшення виробництва органічних добрив, підвищення урожайності

зернових культур і продуктивності тварин. Так, в сучасних умовах господарювання в Черкаській області, спостерігається тенденція – чим більше поголів'я тварин у господарстві тим більше виробляється продукції на одиницю відповідної площі, а отже зростає ефективність її використання.

Таблиця 3

**Залежність об'ємів виробництва
м'яса свиней в сільськогосподарських підприємствах
Черкаської області від концентрації поголів'я**

Групи підприємств за поголів'ям свиней, гол.	Поголів'я свиней в розрахунку на 1 господарство, гол.	Виробництво продукції на 1 голову, ц	Поголів'я в розрахунку на 100 га ріллі, гол.	Вироблено продукції на 100 га ріллі, ц
2005 рік				
до 100	46	0,68	3,6	2,47
101-200	146	0,58	7,5	4,37
201-300	250	0,70	12,0	8,49
301-400	338	0,74	16,7	12,40
401-500	449	0,63	26,5	16,61
501-750	610	0,70	25,8	18,15
751-1000	878	0,66	36,8	24,32
1001-2000	1319	0,80	49,0	39,41
2001-3000	2555	1,22	98,0	119,94
понад 3001	10231	1,46	247,4	360,84
2007 рік				
до 100	51	0,70	4,0	2,77
101-200	145	0,80	9,2	7,32
201-300	248	0,53	13,4	7,09
301-400	363	0,84	20,5	17,23
401-500	451	0,91	21,3	19,34
501-750	614	1,17	30,9	36,07
751-1000	867	1,00	25,0	25,03
1001-2000	1471	1,10	42,6	46,89
2001-3000	2362	1,25	24,3	30,37
понад 3001	7197	1,77	148,8	262,87
2009 рік				
до 100	57	0,82	3,4	2,77
101-200	149	0,71	9,1	6,51
201-300	238	0,79	14,8	11,69
301-400	343	0,68	12,5	8,51
401-500	440	0,94	16,7	15,80
501-750	598	0,99	30,1	29,85
751-1000	874	1,43	31,9	45,71
1001-2000	1359	1,05	52,9	55,77
2001-3000	2267	1,15	117,3	134,93
понад 3001	9344	1,49	107,2	159,27

Також, щільність поголів'я позитивно впливає і на рівень економічної ефективності галузі, про що свідчать дані таблиці 4.

Таблиця 4

**Залежність економічної ефективності
виробництва м'яса свиней в сільськогосподарських
підприємствах Черкаської області від концентрації поголів'я**

Групи підприємств за поголів'ям свиней, гол.	Рівень товарності, %	Повна собівартість 1 ц, грн.	Ціна 1 ц, грн.	Прибуток на 1 ц, грн.	Рівень рентабельності, %
2005 рік					
до 100	68,5	1616,92	933,39	-683,53	-42,3
101-200	62,6	1329,49	1070,04	-259,45	-19,5
201-300	70,8	1221,56	1027,78	-193,79	-15,9
301-400	72,7	899,65	954,42	54,77	6,1
401-500	112,6	871,97	892,82	20,84	2,4
501-750	76,2	1027,04	997,98	-29,06	-2,8
751-1000	77,3	861,55	991,13	129,57	15,0
1001-2000	72,9	748,82	929,73	180,91	24,2
2001-3000	87,1	737,05	868,10	131,05	17,8
понад 3001	85,2	608,16	776,24	168,08	27,6
2007 рік					
до 100	108,0	1356,61	650,28	-706,33	-52,1
101-200	95,6	1317,36	694,08	-623,28	-47,3
201-300	103,9	1537,57	642,48	-895,08	-58,2
301-400	98,5	1026,15	665,43	-360,72	-35,2
401-500	83,4	1031,08	716,28	-314,80	-30,5
501-750	103,5	704,83	767,07	62,25	8,8
751-1000	87,9	936,97	718,15	-218,82	-23,4
1001-2000	107,5	863,57	729,98	-133,59	-15,5
2001-3000	87,0	788,88	675,46	-113,42	-14,4
понад 3001	87,8	841,53	618,20	-223,33	-26,5
2009 рік					
до 100	82,1	1690,24	1193,46	-496,78	-29,4
101-200	63,8	1536,31	1377,58	-158,73	-10,3
201-300	79,0	1775,06	1355,89	-419,18	-23,6
301-400	102,2	1768,27	1288,65	-479,63	-27,1
401-500	83,5	1240,71	1382,73	142,02	11,4
501-750	93,8	1228,54	1436,53	207,99	16,9
751-1000	88,8	1262,11	1385,26	123,15	9,8
1001-2000	91,7	1257,91	1274,01	16,10	1,3
2001-3000	65,4	1448,75	1494,40	45,65	3,2
понад 3001	88,4	1155,63	1330,11	174,48	15,1

Підвищення середніх закупівельних цін, в останні 2 роки, сприятливо вплинуло на ефективність галузі. Позитивний рівень рентабельності виробництва м'яса свиней досягнуто підприємствами з поголів'ям понад 400 голів. Крім закупівельних цін, на економічну ефективність розвитку галузі впливає рівень матеріально-грошових витрат на виробництво одиниці продукції, в середньому собівартість виробництва 1 ц майже щороку підвищувалась. Вона залежить від багатьох факторів і, зокрема, від рівня продуктивності худоби, затрат праці на одиницю продукції, собівартості кормів і їх витрат на 1 ц, оплати праці, орендних виплат за земельні та майнові паїв тощо. Найбільш високу частку в структурі матеріальних витрат у свинарстві, в сучасних умовах, становлять витрати на корми – майже 75%. Величина цих витрат залежить від рівня витрачання кормів на одиницю продукції, в той час як процес інтенсифікації в тваринництві має відбуватись при збільшенні витрат кормів з розрахунку на голову худоби.

Досвід показує, що зменшення витрат кормів на одиницю продукції досягається при наявності племінної худоби, породи якої здатні до високої продуктивності і пристосовані до місцевих умов.

Проблема підвищення продуктивності худоби в багатьох господарствах вирішувалась в основному за рахунок збільшення використання кормів з розрахунку на одну тварину. Тому поряд із підвищенням загального рівня годівлі тварин слід всіляко домагатись поліпшення якості кормів, збільшення згодовування худобі перетравного протеїну.

Підвищення ефективності виробництва м'яса свиней значною мірою залежить від його якості. Це питання набуває все більшого значення, оскільки поліпшення даної характеристики продукції в багатьох випадках рівнозначне збільшенню її кількості, сприяє підвищенню на неї попиту.

Традиційним каналом реалізації м'яса свиней є переробні підприємства (табл. 5), проте в останній час спостерігається тенденція збуту даного виду продукції на ринку та населенню. Протягом 2005-2009 років дану продукцію закупляли також комерційні організації з метою подальшої переробки на власних потужностях.

Таблиця 5

Рівень цін за 1 ц м'яса свиней в розрізі каналів реалізації, грн.*
(аграрні формування Черкаської області)

Канали реалізації продукції	Показник	2005 р.	2006 р.	2008 р.	2009 р.
переробні організації	питома вага каналу	72,3	80,5	78,0	66,7
	ціна за 1ц, грн.	1065,5	846,2	1407,5	1362,5
орендна плата за паї	питома вага каналу	0,8	0,3	0,5	0,3
	ціна за 1ц, грн.	1090,5	987,6	1260,2	1600,9
населенню, в т.ч. в рахунок оплати праці	питома вага каналу	6,9	3,4	2,4	1,8
	ціна за 1ц, грн.	1003,3	792,6	985,4	1389,7
на ринку	питома вага каналу	6,0	3,4	5,6	7,3
	ціна за 1ц, грн.	860,0	711,9	1145,2	1415,1
комерційним організаціям	питома вага каналу	14,0	12,4	13,5	23,9
	ціна за 1ц, грн.	911,0	699,7	1144,0	1360,4

* за 2007 рік відсутня відповідна статистична звітність

Розглядаючи перспективи розвитку галузі свинарства в Черкаській області, на наш погляд, її майбутнє полягає у концентрації виробництва на спеціалізованих комплексах. Так, Харенком А.О. було обґрунтовано раціональні розміри сільськогосподарських підприємств Черкащини та спроектовано на перспективу господарства трьох виробничих напрямів: зерно-буряко-скотарського, рослинницького, свинарського [6]. Згідно з його пропозиціями на території регіону доцільно розмістити 40 свинокомплексів, кожен з яких матиме в своєму розпорядженні 2876-3016 га ріллі, що дасть можливість на максимумі можливому рівні використовувати корми власного виробництва, при одночасній постановці на відгодівлю 6 тис. голів (більша концентрація поголів'я негативно впливатиме на екологію). Протягом року передбачається два обороти. Забезпечення господарства тваринами планується за рахунок утримання 600 основних свиноматок, які приносять приплод двічі на рік і за один опорос буде одержано по 10 поросят. Заплановано цілорічні

опороси, а запліднення проводиться штучно. Щороку оновлення основного стада становить 33%. Свині надходять на реалізацію живою вагою 100 кг. Маса поросят при народженні – 1 кг. Термін утримання – 180 днів. Середньодобовий приріст становитиме $100-1/180= 0,55$ кг. Такий рівень біологічної продуктивності має, наприклад, порода універсального напрямку – велика біла (свиноматки дають за один опорос 10-12 повноцінних поросят, маси 100 кг досягають у віці 180 днів при витратах кормів на 1 кг приросту живої маси 3,6-4,6 корм.од.). Лише реалізація даного проекту забезпечить виробництво м'яса свиней щороку на рівні 480 тис. ц., оскільки дану продукцію вироблятимуть і підприємства інших виробничих напрямів.

Висновки. Отже, виробництво м'яса свиней у сільськогосподарських підприємствах Черкащини, протягом досліджуваного періоду, мало позитивні тенденції щодо нарощування поголів'я та збільшення об'ємів продукції. Позитивно вплинуло на економічну ефективність, даного виду діяльності, зростання щільності поголів'я в розрахунку на 100 га ріллі. Перспективним напрямом розвитку галузі в регіоні є створення мережі свинокомплексів.

Література.

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підруч. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2004. – 624 с.
2. Дієсперов В.С. Ефективність виробництва у сільськогосподарському підприємстві : монографія / В.С. Дієсперов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 340 с.
3. Алексійчук Т.В. Підвищення ефективності виробництва свинини / Т.В. Алексійчук // Економіка АПК. – 2002. – № 10. – С.86-88.
4. Алексійчук Т.В. Економічна ефективність виробництва свинини: автореф. дис. ... кандидата екон. наук : 08.07.02 / Алексійчук Тетяна Володимирівна. – Київ, 2004. – 196 с.
5. Богуцький О.А. Шляхи підвищення економічної ефективності свинарства / О.А. Богуцький, О.С. Федоренко, С.І. Михайлов // Економіка АПК. – 1995. – № 6. – С.52-57.
6. Харенко А.О. Ефективність функціонування та перспективи розвитку сільськогосподарських підприємств: дис. ... кандидата екон. наук : 08.00.04 / Харенко Андрій Олександрович. – Умань, 2008. – 298 с.